

Корнілова О. В.,

аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»**ПОНЯТТЯ, ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТА СУБ'ЄКТИ
НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ****CONCEPT, MAIN FEATURES AND SUBJECTS
OF PROVISION OF EMERGENCY MEDICAL CARE IN UKRAINE**

Стаття присвячена визначенню поняття, основних ознак і суб'єктів надання екстреної медичної допомоги відповідно до актів чинного законодавства України. Сформульовані теоретично обґрунтовані пропозиції про вдосконалення Закону України «Про екстрену медичну допомогу» в частині закріплення зазначених положень.

Ключові слова: медична допомога, екстрена медична допомога, основні ознаки екстреної медичної допомоги, суб'єкти надання екстреної медичної допомоги.

Статья посвящена определению понятия, основных признаков и субъектов оказания экстренной медицинской помощи в соответствии с актами действующего законодательства Украины. Сформулированы теоретически обоснованные предложения о совершенствовании Закона Украины «Об экстренной медицинской помощи» в части закрепления указанных положений.

Ключевые слова: медицинская помощь, экстренная медицинская помощь, основные признаки экстренной медицинской помощи, субъекты оказания экстренной медицинской помощи.

The article is devoted to the definition of the concept, the main features and subjects of emergency medical care in accordance with the acts of the current legislation of Ukraine. Theoretically substantiated proposals on the improvement of the Law of Ukraine "On Emergency Medical Aid" in terms of securing these provisions are formulated.

Key words: health care, emergency medical care, main signs of emergency medical care, subjects of emergency medical care.

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України життя людини є найвищою соціальною цінністю. Всі фахівці, які мають безпосередній стосунок до системи медичної допомоги, зокрема екстреної, як ніхто інший, розуміють, що для збереження життя важливою є кожна хвилина, адже від якості та рівня надання цієї допомоги залежить не тільки здоров'я, але й життя людини. Також доцільно підкреслити, що одним з основних завдань екстреної медичної допомоги є те, щоб найпростішими засобами врятувати життя особи, яка постраждала, полегшити страждання, запобігти подальшому розвитку можливих ускладнень, зменшити важкість травми чи захворювання, що призведе до суттєвого зменшення смертності під час госпіталізації важкохворих і травмованих, а також не сприятиме подальшому скороченню кількості населення в Україні.

Одним із актуальних завдань реформування законодавства України про екстрену медичну допомогу є нормативне забезпечення реалізації прав людини в цій сфері. Незважаючи на те, що один з основних нормативно-правових актів у сфері екстреної медицини прийнятий відносно недавно, а саме – Закон України «Про екстрену медичну допомогу» від 5 липня 2012 року № 5081-VI¹, реформування цієї сфери, як заявлено Міністерством охорони здоров'я України (МОЗ), розпочинається з січня 2019 року.

Варто зазначити, що з початком медичної реформи в Україні особливо актуальними є внесення змін до законодавства України у сфері екстреної медичної допомоги та підготовка кваліфікованих фахівців у цій сфері. Правове регулювання відносин у сфе-

рі екстреної медичної допомоги на сучасному етапі розвитку України має бути спрямоване на здійснення своєчасної та якісної допомоги, від якої залежать підтримання стану здоров'я й життя постраждалих осіб і забезпечення надання медичної допомоги на високому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового регулювання екстреної медичної допомоги ставали предметом численних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Окремі аспекти нормативно-правового регулювання відносин у сфері екстреної медичної допомоги було розглянуто у працях відомих науковців, зокрема таких як Н.Б. Болотіна, В.С. Віткова, Г.В. Герасименко, І.С. Зозуля, В.Є. Ковригіна, С.С. Корсакова, О.М. Лупина, В.Ф. Москаленко, І.Я. Синюта, І.М. Сирота, О.С. Щукін та інші. Однак окремі питання у сфері екстреної медичної допомоги все ще залишаються малодослідженими, що пов'язано із стрімкою динамічністю регулювання відносин у цій сфері та сучасними перетвореннями, які стосуються медичної реформи загалом.

Метою статті є аналіз наукових підходів до визначення поняття екстреної медичної допомоги, виокремлення її основних ознак і суб'єктів надання за законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Із січня 2019 року Міністерством охорони здоров'я України розпочато перший етап реформування екстреної медичної допомоги. Зміни розпочнуться з тих областей, інфраструктура яких дасть змогу швидко, якісно та ефективно перекваліфікувати медичних працівників.

¹ Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 5 липня 2012 року № 5081-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 30. Ст. 340.

П'ятирічна реформа екстреної медичної допомоги має на меті принципово покращити її якість і доступність, для того, щоб в критичній ситуації кожен українець оперативного отримував необхідну допомогу. З іншого боку, МОЗ України прагне посилити престижність професії екстреного медичного працівника і забезпечити достойну оплату його праці².

Поняття екстреної медичної допомоги визначається в спеціальній літературі та на законодавчому рівні. У літературі екстрена медична допомога визначається як медична допомога, що надається у разі раптових гострих захворювань, станів, загострення хронічних захворювань, що становить загрозу життю пацієнта³.

О.М. Лупина розуміє екстрену медичну допомогу як таку, що передбачає здійснення низки організаційних, діагностичних і лікувальних заходів із надання своєчасної медичної допомоги пацієнтам і постраждалим особам, які перебувають у невідкладному стані на догоспітальному та ранньому госпітальному етапах⁴.

Це визначення видається неповним, адже автор не зазначає, якими саме суб'єктами має здійснюватись низка організаційних, діагностичних і лікувальних заходів для надання екстреної медичної допомоги постраждалим особам.

І.С. Зозуля визначає екстрену медичну допомогу так: «... необхідність пацієнта обов'язково та терміново бути доставленим до медичного закладу, якщо є показання для госпіталізації або загроза для життя»⁵.

Варто погодитись із думкою В.Є. Ковригіної, яка зазначає, що недоцільно обмежуватись наданням медичної допомоги лише у медичних закладах, адже вона надається поза їхніми межами⁶. Вчений пропонує розглядати екстрену медичну допомогу як вид швидкої медичної допомоги, яка полягає у здійсненні кваліфікованими працівниками системи екстреної медичної допомоги невідкладних організаційних, діагностичних і лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини, що надаються у разі раптових гострих, хронічних захворювань та інших загрозливих станів, що становлять небезпеку життю пацієнта, з метою запобігання або мінімізації шкідливих наслідків⁷.

Отже, у літературі відсутнє єдине визначення екстреної медичної допомоги, позиції науковців певною мірою відрізняються, хоча за своєю сутністю вони є близькими одна до одної.

Поняття екстреної медичної допомоги закріплене в актах чинного законодавства України. Наприклад, в Угоді про надання медичної допомоги громадянам держав-учасниць СНД від 27 березня 1997 року⁸, ратифікованій Законом України від 1 червня 2000 року, швидка та невідкладна медична допомога розглядається як «... комплекс медичних послуг, які надаються за гострих порушень фізичного чи психічного здоров'я пацієнта, що загрожують його життю чи здоров'ю оточуючих».

Аналіз чинного законодавства України дає змогу розглядати екстрену медичну допомогу як один із видів екстреної допомоги. Згідно з пунктом 2 статті 1 Закону України «Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112» від 13 березня 2012 року № 4499-VI⁹ екстрена допомога населенню – проведення підрозділами екстреної допомоги населенню невідкладних заходів із запобігання виникненню, під час виникнення або ліквідації наслідків екстрених ситуацій.

Поняття екстреної медичної допомоги визначається в Основах законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-XII¹⁰ і Законі України «Про екстрену медичну допомогу» від 5 липня 2012 року.

Відповідно до статті 3 Основ невідкладний стан людини – раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин.

Згідно зі статтею 35 Основ екстрена медична допомога – медична допомога, яка полягає у здійсненні медичними працівниками відповідно до закону невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.

Закон України «Про екстрену медичну допомогу» є спеціальним законодавчим актом у цій сфері. Відповідно до пункту 5 статті 1 цього Закону екстрена медична допомога – медична допомога, яка полягає

² МОЗ оприлюднило нову концепцію розвитку екстреної допомоги. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.

³ Особенности законодательного регулирования оказания экстренной и неотложной помощи в России. URL: <http://www.zdrav.ru/articles>.

⁴ Лупина О.М. До питання про поняття медичної допомоги в системі соціального забезпечення фізичних осіб. *Форум права*: електронний журнал. 2012. № 2. С. 415.

⁵ Зозуля І.С. Скорая и неотложная медицинская помощь / Под ред. И.С. Зозули. К.: «Здоров'я», 2002. С. 67.

⁶ Ковригіна В.Є. Адміністративно-правове регулювання екстреної медичної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Нац. акад. внут. спр., 15 лютого 2017 р. С. 44.

⁷ Ковригіна В.Є. Адміністративно-правове регулювання екстреної медичної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Нац. акад. внут. спр., 15 лютого 2017 р. С. 46.

⁸ Про ратифікацію Угоди про надання медичної допомоги громадянам держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав та Протоколу про механізм реалізації Угоди про надання медичної допомоги громадянам держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у частині порядку надання медичних послуг: Закон України від 1 червня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 35. Ст. 286.

⁹ Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112: Закон України від 13 березня 2012 року № 4499-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 49. Ст. 560.

¹⁰ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 26 січня 1993 року № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги відповідно до цього Закону невідкладних організаційних, діагностичних і лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.

Законом також визначено організаційно-правові засади забезпечення громадян України та інших осіб, які перебувають на її території, екстреною медичною допомогою, зокрема під час виникнення надзвичайних ситуацій і ліквідації їхніх наслідків, та засади створення, функціонування і розвитку системи екстреної медичної допомоги.

Визначення поняття екстреної медичної допомоги в «Основах законодавства України про охорону здоров'я» та Законі України «Про екстрену медичну допомогу» відрізняються тільки закріпленням суб'єктів надання такої допомоги: в «Основах...» ідеться про медичних працівників, а в Законі – про працівників системи екстреної медичної допомоги.

У зв'язку з цим варто більш докладно зупинитись на питанні щодо визначення кола суб'єктів надання екстреної медичної допомоги.

У науковій літературі стосовно суб'єктів надання екстреної медичної допомоги зазначається, що такий вид допомоги стосується не лише медичних працівників, а належить також до деяких інших категорій юридичних і фізичних осіб, які надають домедичну та медичну допомогу постраждалим, а саме:

а) населення загалом, оскільки одним із громадянських обов'язків є надання допомоги особі, яка перебуває в невідкладному стані;

б) підприємств, установ та організацій, які зобов'язані надавати транспорт для перевезення особи, що перебуває в невідкладному стані до лікувального закладу;

в) закладів охорони здоров'я;

г) службових осіб, які за своєю професією, відповідно до законодавства, зобов'язані надавати домедичну допомогу¹¹.

Висловлені також інші позиції. На думку В.Є. Ковригіної, надання екстреної медичної допомоги здійснюється виключно кваліфікованими працівниками системи екстреної медичної допомоги.

Висновок В.Є. Ковригіної відповідає нормам «Основ законодавства України про охорону здоров'я», але суперечить положенням Закону України «Про екстрену медичну допомогу».

Відповідно до пункту 10 статті 1 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» система екстреної медичної допомоги – сукупність визначених цим Законом закладів охорони здоров'я та їхніх структурних одиниць, які забезпечують організацію та надання екстреної медичної допомоги, зокрема під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків.

Коло працівників системи екстреної медичної допомоги закріплене в частині 1 статті 11 Закону України «Про екстрену медичну допомогу», відповідно до якої працівниками системи екстреної медичної допомоги відповідно до цього Закону є такі:

медичні працівники центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, які безпосередньо надають екстрену медичну допомогу та/або забезпечують її надання згідно із цим Законом;

немедичні працівники центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, які здійснюють організаційно-технологічне забезпечення надання екстреної медичної допомоги медичними працівниками системи екстреної медичної допомоги.

Отже, суб'єктами надання екстреної медичної допомоги є не тільки медичні працівники, як це передбачено статтею 35 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», але й немедичні працівники, які здійснюють організаційно-технологічне забезпечення надання екстреної медичної допомоги медичними працівниками системи екстреної медичної допомоги.

Частиною 2 статті 11 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» встановлено, що кваліфікаційні та інші вимоги домедичних та інших працівників системи екстреної медичної допомоги визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Зі змісту частини 1 статті 11 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» випливає, що надання екстреної медичної допомоги є обов'язком медичних та інших працівників системи екстреної медичної допомоги. У разі ненадання відповідної допомоги або неналежного виконання своїх професійних обов'язків медичні працівники чи інші особи у випадках, передбачених цим Законом, несуть відповідальність, передбачену статтею 15 Закону.

А.А. Любченко й А.А. Попов зазначають, що надання екстреної цілодобової медичної допомоги хворим має велику вагу в загальній структурі лікувальних заходів. Перед лікарями стаціонару постає одночасно багато проблем, що потребують найскорішого вирішення: уточнення характеру пошкоджень, оцінка їх тяжкості, оцінка ступеня крововтрати, діагностика внутрішньої кровотечі, вирішення питання про строки операції, об'єм, тривалість і якість передопераційної підготовки, визначення тактики анестезіологічної допомоги, проведення профілактичних заходів передбачуваних ускладнень тощо. Багато із цих завдань вирішується одночасно декількома спеціалістами¹².

¹¹ Право на екстрену медичну допомогу в Україні та загальні принципи його забезпечення (для підготовки керівників охорони здоров'я) // О.К. Толстанов, В.М. Михальчук, Т.М. Курило, В.І. Бугро, В.В. Горачук та ін. / *Сучасні медичні технології*: український науково-практичний журнал. / гол. ред. О.С. Никоненко. Запоріжжя, 2015. № 2–3. С. 125.

¹² Любченко А.А., Попов А.А., Попова Е.А. и др. Некоторые вопросы оказания экстренной медицинской помощи больным травматологического профиля. *Бюллетень Восточно-Сибирского научного центра Сибирского отделения Российской академии медицинских наук*. 2005. № 3. С. 124.

Відповідно до частини 7 статті 3 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» надання екстреної медичної допомоги людині у невідкладному стані на місці події, під час перевезення та в закладі охорони здоров'я здійснюється відповідно до медичних показань на основі клінічних протоколів і стандартів екстреної медичної допомоги, які затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Проектом розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформи системи екстреної медичної допомоги» зазначено, що лікарі системи екстреної медичної допомоги також часто не мають можливості ефективно надати екстрену медичну допомогу. Навіть маючи високу кваліфікацію, лікар обмежений наявним обладнанням та організацією надання допомоги в лікарні. Однак підготовка лікарів також не є досконалою. Сьогодні лікарі отримують свою кваліфікацію без достатньої уваги до системного застосування окремих вузько-спеціалізованих дисциплін у межах практичних алгоритмів надання екстреної допомоги¹³.

Законом України «Про екстрену медичну допомогу» визначені також поняття домедичної допомоги (стаття 1) та коло осіб, які зобов'язані її надавати людині у невідкладному стані (частина 1 статті 12). До останніх у Законі віднесено рятувальників аварійно-рятувальних служб, працівників державної пожежної охорони, поліцейських, фармацевтичних працівників, провідників пасажирських вагонів, бортпровідників та інших осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги.

Зазначені працівники не належать до працівників системи надання екстреної медичної допомоги і не є суб'єктами її надання. Підготовка та підвищення кваліфікації зазначених осіб регламентується низкою підзаконних актів, наприклад постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу» від 21 листопада 2012 року № 1115¹⁴, наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти» від 29 березня 2017 року № 346¹⁵ та іншими.

Варто звернути увагу, що Міністерством охорони здоров'я 28 лютого 2017 року було впроваджено навчальну програму «Перший на місці події», у якій йдеться про те, що перші хвилини справді бувають вирішальними, а життя потерпілого часто залежить

саме від тих людей, які першими опиняються на місці події – водіїв, поліцейських, пожежників. Тому вони повинні вміти надавати постраждалому першу домедичну допомогу¹⁶.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти» від 29 березня 2017 року № 346 затверджено навчально-тренувальні програми трьох рівнів із підготовки осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні надавати домедичну допомогу, що розроблені з урахуванням основних вимог міжнародних програм «Основи підтримки життя», «Перший на місці події», «Професійна підтримка життя».

Міністерством охорони здоров'я зазначено, що у 2019 році обладнані навчально-тренувальні центри з'являться в Донецькій, Одеській, Тернопільській, Полтавській, Вінницькій областях та місті Київ¹⁷.

Висновки. З огляду на вищевикладене видається доцільним уточнити визначення поняття екстреної медичної допомоги у статті 1 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» і сформулювати його в такій редакції: «Екстрена медична допомога – окремий вид медичної допомоги, що полягає у здійсненні відповідно до законодавства медичними та іншими працівниками системи екстреної медичної допомоги невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, на місці події та в закладах охорони здоров'я та їхніх структурних одиницях, які забезпечують організацію та надання екстреної медичної допомоги».

Звідси основними ознаками екстреної медичної допомоги є такі:

- 1) екстрена медична допомога є одним із видів медичної допомоги;
- 2) суб'єктами надання екстреної медичної допомоги є медичні працівники та немедичні працівники, коло яких закріплено в частині 1 статті 11 Закону;
- 3) екстрена медична допомога полягає у здійсненні відповідно до законодавства невідкладних організаційних, діагностичних і лікувальних заходів;
- 4) метою надання екстреної медичної допомоги є врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізація наслідків впливу такого стану на її здоров'я;
- 5) місцем надання екстреної медичної допомоги є місце події та заклади охорони здоров'я та їхні структурні одиниці, які забезпечують організацію й надання екстреної медичної допомоги.

¹³ Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформи системи екстреної медичної допомоги». URL: <http://moz.gov.ua>.

¹⁴ Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу: постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 року № 1115. *Офіційний вісник України*. 2012. № 92. Ст. 3738.

¹⁵ Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти: наказ Міністерства охорони здоров'я від 29 березня 2017 року № 346. URL: <http://www.moz.gov.ua>.

¹⁶ Реформа екстреної медичної допомоги: працювати, щоб рятувати життя. URL: <http://moz.gov.ua>.

¹⁷ Надання екстреної медичної допомоги потребує вдосконалення: результати незалежної оцінки якості. URL: <http://moz.gov.ua>.

Суб'єктами надання екстреної медичної допомоги є медичні працівники центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, які безпосередньо надають екстрену медичну допомогу та/або забезпечують її надання. Також до суб'єктів надання медичної допомоги Законом зараховано немедичних працівників центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, які здійснюють організаційно-технологічне забезпечення надання екстреної

медичної допомоги медичними працівниками системи екстреної медичної допомоги.

Суб'єкти надання екстреної медичної допомоги повинні бути професіоналами у своїй справі. Медичні працівники повинні не тільки мати відповідну медичну освіту, але й проходити постійну спеціальну підготовку та регулярну перепідготовку для роботи в надзвичайних, екстремальних ситуаціях. Немедичні працівники також повинні мати якісну підготовку та постійно підвищувати кваліфікацію у сфері надання екстреної медичної допомоги.

Урегулювання правового регулювання екстреної медичної допомоги надалі сприятиме зростанню можливості рятувати та зберігати життя людей, які перебувають у невідкладному стані.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 26 січня 1993 року 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
2. Про ратифікацію Угоди про надання медичної допомоги громадянам держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав та Протоколу про механізм реалізації Угоди про надання медичної допомоги громадянам держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у частині порядку надання медичних послуг: Закон України від 1 червня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 35. Ст. 286.
3. Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112: Закон України від 13 березня 2012 року № 4499-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 49. Ст. 560.
4. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 5 липня 2012 року № 5081-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 30. Ст. 340.
5. Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу: постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 року № 1115. *Офіційний вісник України*. 2012. № 92. Ст. 3738.
6. Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти: наказ Міністерства охорони здоров'я від 29 березня 2017 № 346. URL: <http://www.moz.gov.ua>.
7. Зозуля І.С. Скорая и неотложная медицинская помощь / Под ред. И.С. Зозули. К.: «Здоров'я», 2002. 780 с.
8. Ковригіна В.Є. Адміністративно-правове регулювання екстреної медичної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Нац. акад. внутрішніх справ, 15 лютого 2017 р. 228 с.
9. Лупина О.М. До питання про поняття медичної допомоги в системі соціального забезпечення фізичних осіб. *Форум права: електронний журнал*. 2012. № 2. 415 с.
10. МОЗ оприлюднило нову концепцію розвитку екстреної допомоги. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
11. Надання екстреної медичної допомоги потребує вдосконалення: результати незалежної оцінки якості. URL: <http://moz.gov.ua>.
12. Любченко А.А., Попов А.А., Попова Е.А. и др. Некоторые вопросы оказания экстренной медицинской помощи больным травматологического профиля. *Бюллетень Восточно-Сибирского научного центра Сибирского отделения Российской академии медицинских наук*. 2005. № 3. С. 121–124.
13. Особенности законодательного регулирования оказания экстренной и неотложной помощи в России. URL: <http://www.zdrav.ru/articles>.
14. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформи системи екстреної медичної допомоги». URL: <http://moz.gov.ua>.
15. Реформа екстреної медичної допомоги: працювати, щоб рятувати життя. URL: <http://moz.gov.ua>.
16. Право на екстрену медичну допомогу в Україні та загальні принципи його забезпечення (для підготовки керівників охорони здоров'я) / О.К. Толстанов, В.М. Михальчук, Т.М. Курило, В.І. Бугро, В.В. Горачук та ін. *Сучасні медичні технології: український наук.-практ. журнал*. / гол. ред. О.С. Никоненко. Запоріжжя, 2015. № 2–3. С. 124–130.